

MAQSUD SHAYXZODA VA O'ZBEK ADABIY TANQIDI

Baxtiyorov Hasanboy Inomjon o'g'li

Annotatsiya: Mazkur maqolada Maqsud Shayxzodaning o'zbek adabiy tanqidchiligi taraqqiyotidagi o'rni, uning ilmiy-estetik qarashlari hamda adabiyotshunoslik sohasiga qo'shgan hissasi atroflicha tahlil qilinadi. Shoir va dramaturg sifatida tanilgan Shayxzoda ayni paytda teran tafakkur egasi, yuksak didli adabiy tanqidchi va adabiyot nazariyotchisi ham bo'lgan. Uning ilmiy maqolalari, adabiy jarayonga bildirgan munosabatlari, klassik va zamonaviy adabiyot namoyandalari haqidagi fikrlari o'zbek adabiy tanqidining shakllanish va rivojlanish bosqichlarida muhim ahamiyat kasb etgan. Maqolada Shayxzodaning adabiy tanqidga doir qarashlari milliylik, tarixiylik, badiiylik mezonlari asosida yoritiladi hamda uning o'zbek adabiy tafakkuri taraqqiyotidagi o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Adabiy tanqid, adabiyotshunoslik, badiiylik mezoni, milliylik, estetik tafakkur, ilmiy meros, tarixiylik, nazariy qarashlar.

Kirish

XX asr o'zbek adabiyoti nafaqat badiiy ijod, balki adabiy tanqid va nazariy tafakkur jihatidan ham muhim bosqichni bosib o'tdi. Bu davrda adabiyotning ijtimoiy vazifasi, badiiylik mezonlari, milliylik va umuminsoniylik masalalari keng muhokama qilindi. Ana shu jarayonda Maqsud Shayxzoda alohida o'rin egallaydi.

U ko'pchilikka shoir va dramaturg sifatida tanilgan bo'lsa-da, uning ilmiy-tanqidiy merosi ham e'tiborga loyiqdir. Shayxzoda adabiy tanqidni faqat asarni baholash vositasi sifatida emas, balki millat ma'naviyatini yuksaltirishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-estetik soha deb bilgan. Uning tanqidiy maqolalari va ilmiy chiqishlari o'zbek adabiyotining nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Asosiy qism

1. Shayxzodaning adabiy-estetik qarashlari

Maqsud Shayxzoda adabiyotga yuksak estetik talablar bilan yondashgan ijodkor edi. Uning fikricha, chinakam badiiy asar hayot haqiqatini chuqur aks ettirishi, inson ruhiyatini ochib bera olishi va estetik zavq uyg'otishi lozim. U badiiylikni adabiyotning asosiy mezoni deb hisoblagan.

Shayxzoda adabiy tanqidda yuzaki yondashuvni qoralab, asarni chuqur tahlil qilish, uning g'oyaviy-badiiy xususiyatlarini aniqlash zarurligini ta'kidlagan. U tanqidchidan keng dunyoqarash, tarixiy tafakkur va estetik did talab qilgan.

Adib o'z maqolalarida adabiyotning milliy ildizlariga tayanish, xalq ruhiyati va tarixiy tajribasini aks ettirish muhimligini ko'rsatadi. Uning qarashlarida milliylik va umuminsoniylik uyg'unligi yetakchi o'rin tutadi.

2. Klassik merosga munosabat

Shayxzoda o'zbek mumtoz adabiyotiga chuqur hurmat bilan qaragan va uni o'rganish, targ'ib etish tarafdori bo'lgan. U, ayniqsa, Alisher Navoiy ijodini yuksak baholagan hamda mumtoz merosni zamonaviy tafakkur bilan talqin qilish zarurligini ta'kidlagan.

Uning fikricha, klassik adabiyot millat ma'naviy xotirasining asosidir. Uni inkor etish emas, balki zamon talablari asosida o'rganish va davom ettirish lozim. Shayxzoda mumtoz adabiyotdagi insonparvarlik, adolat, komillik g'oyalarini zamonaviy adabiyot bilan bog'laydi.

Bu jihatdan u adabiy tanqidni tarixiylik tamoyiliga asoslagan. Ya'ni har bir asar o'z davri ruhida, tarixiy sharoitda baholanishi kerak degan fikrni ilgari surgan.

3. Zamonaviy adabiy jarayonga munosabat

Maqsud Shayxzoda zamonaviy adabiy jarayonni sinchiklab kuzatgan va yosh ijodkorlar faoliyatiga ham befarq bo'lmagan. U adabiyotning g'oyaviy yo'nalishi bilan birga, uning badiiy saviyasiga ham alohida e'tibor qaratgan.

Shayxzoda uchun adabiyot – bu inson qalbini tarbiyalovchi, jamiyat tafakkurini shakllantiruvchi kuchdir. Shuning uchun u adabiy tanqidni ma'naviy mas'uliyat deb bilgan. Tanqidchi asarni faqat mafkuraviy jihatdan emas, balki estetik va badiiy mezonlar asosida ham baholashi zarurligini uqtirgan.

Uning qarashlarida adabiy jarayonning uzluksizligi, avlodlar davomiyligi g'oyasi muhim o'rin tutadi. Shayxzoda o'zbek adabiyotining taraqqiyoti uchun sog'lom tanqidiy muhit zarurligini ta'kidlagan.

4. Ilmiy merosi va adabiyotshunoslikka qo'shgan hissasi

Maqsud Shayxzodaning ilmiy maqolalari va adabiyotshunoslikka oid ishlari o'zbek adabiy tanqidining rivojlanishida muhim bosqich bo'ldi. U adabiyot nazariyasi, tarjima masalalari, dramatik asar tahlili, she'riyat poetikasi haqida qimmatli fikrlar bildirgan.

Shayxzoda dramaturgiya nazariyasiga ham e'tibor qaratib, dramatik konflikt, xarakter yaratish, sahnaviylik masalalarini ilmiy asosda tahlil qilgan. Bu uning nafaqat ijodkor, balki yetuk nazariyotchi bo'lganini ko'rsatadi.

Uning ilmiy merosi bugungi adabiyotshunoslik uchun ham dolzarbdir. Chunki unda badiiylik, milliylik va ma'naviyat masalalari uyg'un holda yoritilgan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Maqsud Shayxzoda o'zbek adabiy tanqidining

shakllanish va rivojlanishida muhim o‘rin tutgan ijodkorlardan biridir. U adabiy tanqidni estetik tafakkur, milliy o‘zlik va ma’naviy mas’uliyat bilan bog‘lab talqin qilgan.

Shayxzodaning adabiy-estetik qarashlari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Uning ilmiy merosi o‘zbek adabiyotshunosligining mustahkam poydevorlaridan biri hisoblanadi. U badiiylilikni asosiy mezon sifatida belgilab, adabiy tanqidni chuqur ilmiy asosga qo‘yishga intilgan.

Demak, Maqsud Shayxzoda nafaqat zabardast shoir va dramaturg, balki o‘zbek adabiy tafakkuri taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan yetuk adabiyotshunos va tanqidchi hamdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayxzoda, M. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
2. Shayxzoda, M. *Adabiyot va hayot* (maqolalar to‘plami). – Toshkent.
3. Karimov, N. *XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
4. Qosimov, B. *O‘zbek adabiy tanqidi tarixi*. – Toshkent: Akademnashr.
5. Yo‘ldoshev, Q. *Adabiyotshunoslik asoslari*. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
6. Rahmonov, M. *O‘zbek dramaturgiyasi va tanqid masalalari*. – Toshkent.